

terms of an array of complexity parameters, using statistical methods. The results show significant negative correlation between the degree of linguistic complexity and the intensity of language contacts. In addition, they demonstrate that, across language varieties, a lower degree of syntheticity is not compensated for by higher degree of analyticity, and vice versa. Furthermore, the theorem that morphosyntactically more complex language varieties exhibit a larger amount of irregularity is also confirmed.

Keywords: language change, language variation, linguistic complexity, pidginization, L2 acquisition.

MAITZ PÉTER – NÉMETH ATTILA

A digilektus hatása a dialóguslevelekre*

1. A nem internetezők és a netizenek, vagyis a rendszeres internethasználók között nem csupán a digitális kompetencia, az elektronikus literalitás meglétében vagy hiányában van különbség, a digitális nyelvváltozat ismerete is megkülönbözteti őket. Jelen munkában egy már korábban bevezetett új nyelvváltozattípusnak, a digilektusnak a nem digitális szövegekre kifejtett hatását vizsgálom. Több szerző (például WIRTH 2005, DÜRSCHIED 2005: 93, HAASE 1997, LACZHÁZI 2004, KELLE 2000: 111) is megállapítja, hogy az internetes kommunikációnak hatása lesz más kommunikációs formákra: a személyes, szóbeli, az ún. face-to-face társalgásra és a nem digitális írásbeliségre is. Ám mindeddig konkrét leírások, empirikus vizsgálatok ezzel kapcsolatban nem születtek. E munka célja ezeknek a kölcsönhatásoknak a folyamatában való dokumentálása, rögzítése egy kiválasztott szövegtípuson, a spontán írott dialógusleveleken keresztül.

2. *D i g i l e k t u s*. – A digitális kommunikációról szóló szakirodalomban viszonylag egységes az az álláspont, hogy a hálókommunikációnak vannak sajátos, műfajtól független nyelvi jellemzői (például: ANDROUTSOPOULOS–ZIEGLER 2003: 252, CRYSTAL 2001 és 2008, DÜRSCHIED 2005: 94, ECKKRAMER–EDER 2000). Ha a vonatkozó magyar szakirodalmat tekintjük át, meg kell említenünk BALÁZS GÉZA több helyen is (például 2004) leírt másodlagos szóbeliség fogalmát, BÓDI ZOLTÁN szimbolikus írásbeliségnek (2005), új beszéltnyelviségnek (2004), ÉRSOK NIKOLETTA virtuális írásbeliségnek (2003) nevezi ezt az új nyelvi létmódot.

A *digilektus* saját terminusom az elektronikus (digitális) média nyelvhasználati módjának, egy új nyelvváltozatnak a megnevezésére (részletesen a digilektusról: VESZELSZKI 2010a, 2010b, 2011).

A szövegműfajok közül a számítógépes kapcsolt kommunikáció műfajai tartoznak ide: többek között a szinkron kommunikációs forma, a csetelés, valamint

* A tanulmány alapja a Magyar Nyelvtudományi Társaságban 2010. október 5-én megtartott előadás.

az aszinkron e-mail, fórum, blog, közösségi oldal üzenőfali bejegyzése és a tweet. (Ez utóbbi a Twitteren küldött üzenetek angol elnevezése. A Twitter – önmeghatározása szerint – a web 2.0 távirat-szolgáltatása, ismeretségi hálózat és mikroblogger-szolgáltatás.) Spontán alkotásmódjuk, a gyorsaságra és rövidegre való törekvés miatt a rövid szöveges üzeneteket, az sms-eket is a digitális műfajok közé soroltam.

3. A digilektus nyelvtudományi státusza. – A digilektus a trudgilli definíció szerint (is) nyelvváltozat: „semleges kifejezés, amely a nyelv bármely fajtájára – dialektusra, kiejtésváltozatra, szociolektusra, stílusváltozatra vagy regiszterre – vonatkozhat, amelyet a nyelvész külön entitásként kíván tárgyalni” (TRUDGILL 1997: 63). A nyelvváltozatok rendszerébe való besorolása azonban nem egyértelmű: különböző szempontok figyelembevételével lehet szociolektus, mediolektus vagy akár stílusréteg.

A szociolektus egy társadalmi csoporthoz kapcsolható nyelvváltozat. Abból a szempontból a digilektus is szociolektus, hogy használata általában a fiatalabb generációkhoz köthető – ám nem csupán az ifjúság használja, vagyis nem egyenrangúsítható az ifjúsági nyelvvel. Ha feltételezünk egy sajátos társadalmi csoportot, a számítógépezőket, akkor túl tág lesz ez a csoport. A nyelvváltozat sokkal inkább a kommunikáció közvetítő közegéhez, a médiumhoz kapcsolódik, az eszköz által determinált a megjelenése: a legtöbb nyelvhasználó akkor használja a digilektusbeli fordulatokat, ha számítógépen vagy más digitális eszközön (például okostelefonon) ír. E gondolatmenet alapján a digilektus egyfajta mediolektus, azaz médium szerinti nyelvváltozat. A fogalom HEINRICH LÖFFLER német szociolingvisztikai munkájából (1985) származik, amelyben a szerző a nyelvváltozatokat hat szempont szerint különíti el. E rendszerben szerepel a médium szerinti csoportosítás: LÖFFLER megkülönbözteti a szóbeli és az írásbeli nyelvváltozatokat, az elkülönítés az egész nyelvváltozati rendszert átszövi, nem önállóan használatos szempont. Annyiban elfogadható a mediolektushoz való sorolás, hogy az infokommunikációnak vannak sajátos, műfajtól független nyelvi jellemzői. Azonban a löffleri felfogás egy dichotomikus, túlzottan zárt rendszeren alapul (itt csak utalok a szóbeliség-írásbeliség újabb feldolgozásaira: KOCH–OESTERREICHER 1994, DÜRSCHIED 1999).

További lehetőségként felmerül még az is, hogy a digilektus egy speciális, új stílusréteg lenne. Mind TRUDGILL-nál, mind WARDHAUGH-nál a stílusréteg olyan nyelvváltozat, amely nem szociális vagy területi alapon alakul ki (TRUDGILL 1997: 63; WARDHAUGH 1995: 48). Ha ehhez hozzávesszük SZATHMÁRI ISTVÁN stílusréteg-definícióját – „a nyelv részrendszere”; „a társadalmi-kulturális körülmények hatására történetileg kialakult és funkcionálisan különböző közlésmódok” (SZATHMÁRI 2004: 198) – akár a stílusrétegek közé is illeszthető a digitális nyelvváltozat.

A digitális nyelvváltozat azonban mindössze tizenöt-húsz éves alakulat. Mivel technikailag determinált, ezért folyamatosan lépést tart az informatikai-technikai újításokkal, ezáltal maga is folyamatos változásban van. Csupán két példát hozok e gyors módosulás-átalakulás szemléltetésére. A 2000–2005 között igen népszerű sms-ek, a mobiltelefonon küldött rövid szöveges üzenetek műfaja a technikai

eszközzel együtt sokat veszített jelentőségéből. Magyarországon 2009-ben terjedt el kiemelkedő mértékben a Facebook közösségi oldal, manapság igen erőteljesen meghatározza a nyelvi változási folyamatokat, kiemelten a szókincsét (vö. egy új ige, a *lájkol* és szócsaládja létrejötte, VESZELSZKI 2012).

Mindezen megfontolások alapján három megoldási módot javaslok a digilektus nyelvtudományi státuszára: új stílusrétegnek tekintjük; létrehozunk egy átmeneti kategóriát a szociolektus és a mediolektus között, a szociomediolektust; vagy – és a jelenlegi helyzetben ez a legvalószínűbb – a nyelvváltozat új mivolta, illetve a folyamatos átalakulása, kialakulatlansága miatt egyelőre nem helyezük el rendszerben, mindössze elfogadjuk megjelenését, és dokumentáljuk hatásait.

4. A csetelés vs. levélkommunikáció. – A digitális kommunikációról szóló szakirodalomban már régóta egyetértés van arról, hogy a csetelés nyelvhasználata nem sorolható be a szóbeliség–írásbeliség dichotómiába (BENCZIK 2001; ÉRSOK 2003, 2006; THALER 2006), a szóbeliség és az írásbeliség között oszcillál (WIRTH 2005). A KOCH és OESTERREICHER-féle konceptuális és mediális írásbeliség/szóbeliség elméleti keretében (1994) a cset az időbeli közelség és térbeli távolság kategóriái alapján mediálisan az írásbeliséghez, de konceptuálisan a szóbeliséghez kapcsolható. Ennek az újfajta formának sokféle elnevezése van: többek között írott kvázi-szóbeliségnek (WIRTH 2005: 71), írott beszélt nyelvnek (BÓDI 2004), írott csevegésnek (schriftliches Plaudern, WIRTH 2005: 72), másodlagos írásbeliségnek (WALTER J. ONG 1982 nyomán: BALÁZS 2003, 2004) nevezik.

A csetelést a „távoli jelenlét” kommunikációs formájaként (WIRTH 2005: 67) szokták meghatározni. Nyelvészeti szempontból abban jelent novumot, hogy a csevegésben használjuk a kommunikáció történetében először az írást szimultán, direkt és szituációhoz kötött verbális érintkezésre, anélkül hogy azt a szóbeliség időben megelőzné vagy követné (STORRER 2001: 462).

DÜRSCHIED szerint míg az elektronikus levelezés párhuzamba állítható a csigapostának is nevezett levélkommunikációval („Schneckenpost”, DÜRSCHIED 2005: 93), addig a csetnek nincsenek a hagyományos levelezéssel közös pontjai (DÜRSCHIED 2005: 87). E megállapítással ellentétben a csetelés – medialitását és kommunikatív dinamikáját tekintve – nem csupán a spontán társalgással, a telefonbeszélgetéssel, hanem a levélkommunikációval is kapcsolatba hozható. Ugyan a hagyományos értelemben vett levelezés aszinkron forma, ám a cseteléssel rokonítja az a tény, hogy a magánlevél konceptuálisan inkább a szóbeliséghez áll közel. GOTTSCHED (1973: 145) számára a magánlevél a szóbeli beszélgetés írásbelivé tétele (Verschriftlichung), GELLERT pedig azt állítja, hogy bár a levél nem valódi beszélgetés, de a szóbeli társalgást helyettesíti (GELLERT 1989: 111). A levél tehát szekundér természetességével utánozza a szóbeli beszélgetést (WIRTH 2005: 72), a beszélt nyelvet imitáló jellegzetességei alapján akár imaginált (képzeletbeli) jelenlétként is értelmezhető (WIRTH 2005: 73).

A levél(regény) és a csetelés különbségeit WIRTH (2005: 81) gyűjtötte össze: Szemiotikai szempontból a levél a beszélő lelkiállapotát szimptomák által impliciten, míg a csetelés konvencionális szignálok által expliciten jelöli (WIRTH példái – *ach!* vs. **empfindsamsei** – magyarra így fordíthatók: *Ahhh...* vs. **elérzékeny**).

Az önleírások és a helyettesítő jelek a csetben nem csupán a hiányzó nonverbális információk pótlására, hanem kommentálásra is szolgálnak, ilyen típusú jelek például: >X örül< a szövegírónak önmagáról szóló, E/3.-ban megfogalmazott, explicit emócióleírása; *nevet* inflektíva; LOL netspecifikus akronima; ;-) emotikon (további példák: VESZELSZKI 2012).

5. A digilektushoz tartozó csetszövegek jellemzői az órai levelekben, a dialóguslevelekben. – CHRISTA DÜRSCHIED 2005-ben felhívta a figyelmet arra, hogy az „internet- és sms-specifikus kifejezőeszközök, mint az emotikonok, inflektívák és rövidítések” más, nem elektronikus szövegtípusokban, például a diákoknak a pad alatt továbbított leveleiben is előfordulnak, egyre nagyobb számban (DÜRSCHIED 2005: 94). DÜRSCHIED ezt a jelenséget nem írta le részletesen, csupán egy-egy példát hozott e hatás bizonyítására, sőt megállapítja, hogy empirikus vizsgálatokat az interferencia feltárására még nem végeztek (DÜRSCHIED 2005: 95). Jelen munka e hiány pótlására vállalkozik.

Középiskolás diákok órai jegyzeteinek vizsgálata során egy vidéki gimnázium 7–12. évfolyamosainak 2007–2009 között használt füzetait elemeztem, összesen 2409 oldalnyi jegyzetet. A vizsgálathoz a diákok füzetük átadásával hozzájárultak. A füzetekben 29 lapnyi diáklevelet találtam, ezek rendszerint órán írt magánlevelezések voltak. (Mivel a diákok a leveleket is tartalmazó füzeteiket önként adták oda, a levelek szerzőjét pedig nem tudom azonosítani, így a levelek elemzésével etikai szabályokat nem sértek.)

E kézzel írott magánlevelek sokkal inkább az online csetelés jellemzőit viselik magukon, mint a hagyományos leveleket. A csettől és a hagyományos levelezéstől viszont az különbözteti meg az órai leveleket, hogy e szövegek keletkezésekor mindkét „beszédpartner” jelen van (KOCH–OESTERREICHER kategóriái szerint megvalósul a térbeli és az időbeli közelség egyaránt), ám a szóbeli kommunikáció lehetetlen (például zavarnák az órát a beszélgetéssel). E jellegzetesség miatt neveztem el ezeket a szövegeket *dialóguslevelek*nek. További eltérés a cettől, de hasonlóság a levéllel a rögzítettség: míg a csetre a „written to the moment”, vagyis a „pillanatnak írva” alapállás a jellemző, a csevegésszöveg külön digitális rögzítés (azaz elmentés) nélkül elszáll, addig mind a hagyományos levél, mind a kézzel írott órai levelezés írásban rögzített forma, tehát megmarad.

A továbbiakban a kézzel írt magánlevelek digilektusból származó jellemzőit vizsgálom négy fő aspektusból: formai, lexikai, grammatikai, illetve szövegtani-pragmatikai szempont szerint.

A) **Formai szempontból.** – A szövegekben a különböző beszélőket különböző színek jelzik, akárcsak a legtöbb (időközben megszűnt csetszolgáltató) MSN-es, újabb nevén Windows Live Messenger-beszélgetésben (1. és 2. példa).

1. példa

Levélrészlet beszélőnként különböző színekkel (kék és fekete)¹

Nah nézed az híreid ha mondom h családi élet miatt nem...? Inkább nem megy... de a családi életre nem tud ~~be~~ beleszólni!
 Nah és h legyen a szombal? Ah meg más megbeszélés
 me anyu meg jelen nem is tudja jól oké?
 De az oda városa utat felkeltés beszéljél meg!!
 fűvel de csónak ☺ és legyen más szilvási-pekri ^^

2. példa

Levélrészlet beszélőnként különböző színekkel (kék és piros)

Hallod, mi a bajod? beszéljél meg, februárban melyik
 településről ~~szól~~ állja be!? Hmm... hát nem tud! Bazzeg
 olyan hely volt benne csak a kislátalra... Nőgy előtt
 ég a profim bazz... + géomi DTD-be is kavartam
 egy csajjal, de azóta se beszéltem vele... *hah, ugye...*
Hát nem volt szép elég a fogadás... Kérek szívesen fogadjon be!
 Bazzeg mi az i. nem volt szép... de is ugyanígy
 benne ottatott faszom, de csak elv volt a volt
 geoi... az a misztérium... h beszélj Nőgyvel..
Biztosból tudsz vele? Ah, fogad! Te se akarsz ottani? És EN is ottani???
Nőgyvel évek óta a kapcsolat Brána... h fruktum, de bíz a mi miénk
is!! Még nem beszéltem vele, bazz azóta a szekundó se
 melek nézni... deh, nem is lehetni meg monyul jó wd
 de csak legyint megem kardok az nekem ~~h~~ hóm levele...
 te + ... nem tud G/-es csajok? esetleg?
Cica, dumálás ~~szól~~ kell, tudod el, meggyőzőm! h/p? Ah a kity, belejárom...
Nah, assal hossz esse! Héheem... simalim... oké's szman
~~h~~ bepartyzom nekem, csak beszélj a Nőgyvel ~~szól~~ akkor
 midu del, de nekem mondat vehi, h én mondom, h beszélj
 vele, csak h. töl beid volt a hómizis idem. *Hé, vésd wd*
valójában ~~szól~~! Hé, nem vagyis az!! Nah, szal mit talál tegnap éjszaka?

Az internet nyelvvel foglalkozó szerzők, mint ANDROUTSOPOULOS és ZIEGLER (2003: 253) is, a csetkommunikáció konstitutív sajátosságai között sorolják fel a rövidítések és az akronimák használatát. A kézzel írt órai levelekben feltűnően sok rövidítés szerepel. A csetszövegekben és az sms-ekben megfigyelhető rövidítéstípusok (vö. VESZELSZKI 2007 és 2009) szinte mindegyikére találhatunk példákat a kézírásos levelekben: *nekem anya nm Ngedi h használjam; Szal tegnap beszélünk msn-en... és akk beszélünk h talizunk hétvégén.; ezért mondom, h mindl,*

¹ A különböző „beszélőket” a szövegben színek, a nyomtatott változat átiratában A és B szereplők jelzik.

*h mit veszel fel :D; Szóval tudja, hogy ki vagyok sztem...; Fogadok h 1000x szíve-
sebben találkozná veled!; am komolyan bejött volna vld?*

A cset- és a levélszövegekben előforduló rövidítések összehasonlítását az 1. táblázat tartalmazza. A csetes példák korábbi csevegésszöveg-vizsgálataimból származnak (feloldásuk megtalálható a *Netszótárban*, VESZELSZKI 2012).

1. táblázat

Rövidítéstípusok – a csetben és az órai levelekben

Rövidítéstípus	Példa csetszövegekből	Példa a vizsgált levelekből
csak kezdőbetűvel (ponttal vagy pont nélkül)	<i>hogy > h., h.; vagy > v.; csá > cs</i>	<i>hogy > h és h.; csak > cs</i>
magyar betűszószerű rövidítések	<i>nem tudom > nt; nincs mit > nm; semmi baj > sb; nem baj > nb; nincs mit > nm</i>	[a vizsgált levélszövegekben nem fordult elő]
angol netspecifikus akronimák	<i>LOL; ASD; WTF</i>	<i>LOLi; WTF</i>
magánhangzók elhagyása	<i>puszi > px; bocsi > sry; ok > k; szóval > szvl; hogy > hgy; nem > nm; szeretlek > szrtlk; magam > mgm; velem > vlm</i>	<i>veled > vld; volt > vlt</i>
a szóvég elhagyása	<i>pillanat > pill; akkor > akk; szívesen > cím és sziv; szeretlek > cer; puszi > pu</i>	<i>akkor > akk; amúgy > am; mert > me</i>
hiátustöltőnek érzett <i>j/ly</i> elhagyása	<i>hülye > hüe; milyen > mien; valamelyik > vmeik</i>	<i>milyen > mien</i>
váltakozott kis- és nagybetű: a nagybetűs mássalhangzót önmagában ki kell ejteni	<i>emlékszel > Mléxel; jó estét > jóST-t; ember > Mber</i>	<i>engedi > Ngedi</i>
szóösszerántás	<i>vagyok > vok és wok; holnap > hnap és hn; szerintem > sztem; igen > in; semmi > smi; volt > vt; nagyon > naon és non; szóval > szal</i>	<i>szóval > szal; szerintem > sztem; vagyok > vok és vaok; voltatok > vtatok; tudom > tom; tegnap > tnap</i>
betűhelyettesítés – más betűvel	<i>pusz > pux; szia > cya; lesz > lex; pusza > puxa; szóval > szowal és xwal; szerintem > xt</i>	<i>olyan > ojan; ilyesmi > ijesmi; kész > kék; beszéltem > bexéltem; szóval > cal; szemét > xemét</i>
– számokkal	<i>egyszer > 1szer; egyszerű > 1szerű; együtt > 1ütt; megyek > m1ek; mindegy > mind1; 5let > ötlet; hatás > 6ás; felhívatsz > felhív6sz; tudhatom > tud6om; héten > 7en; hétfő > 7fő; hévége > 7v és 7vége és 7vg; nekem nyolc > nekem8; tők nyolc > tők8</i>	<i>egyébként > egyébként; mindketten > mind2-en és mind2en; egyértelmű > lértelmű; dugható > dug6ó; mindegy > mind1</i>

– szórészértékű karakterekkel	<i>megbeszéljük > +beszéljük, +besz; megcsinálom > +cslom; megvan > +van; holnap > hol□; Emese > MŒE; pihen > IhN</i>	<i>meg > +</i>
– számmal és a karakterrel	<i>egyszer > 1x</i>	<i>ezerszer > 1000x</i>
kiejtésbeli lazításból eredő rövidítés	<i>nem tudom > nemtom; mit tudom én > mittomén; azt hiszem > asszem; megyek > mek és mék; miért > mér; mert > mer; egészségedre > egs</i>	<i>majd > maj; nem tudom > nem tom; nem tudok > nem tok; mert > mer; mondjuk > monnyuk; megint > megen; mondtam > montam; szerinted > szented; gondoltam > gondótam</i>
gyermeknyelvi gügyögés ²	<i>szeretlek > cer, cejizlek; hiányzol > hiánzol</i>	<i>hiányzik > hiánzik</i>
kicsinyítőképzős szóképzés	<i>megcsörgetés > megcsörizés; találkozás > talcsizás, talizás; unokatestvér > uncsitesó; üzenet > üzi</i>	<i>pezsgő > pezsi; haragszik > harizik</i>
egyéb	<i>működik > múxik</i>	[a vizsgált levélszövegekben nem fordult elő]
a rövidítés ellentendenciája (cél: egyedítés, emocionális intonáció)	<i>szia > xijjah</i>	<i>szia > cijja; főci > főcee; Anca > Ancsaaa</i>

A rövidítések között is szereplő kategória a kiejtésbeli lazításból eredő rövidítés. A fonetikus írásmód felülírja a helyesírás szövelemző alapelvét (pl. *mondjuk > mongyuk* vagy *monnyuk; játszani > jáccani*). A spontán társalgás fonetikai jellemzőinek írásos átvétele stilizált szóbeliséget eredményez: *csak beszélj a Nóryval, de nehogy mondd neki, h én montam, h beszélj vele; aszonták; mer monnyuk jó nő de csak legyünk megen barátok* (2. példa). Ez a szóbeliségközeli írásmód akár még a spontán írásig is eljuthat: *Bazzeg ojan kék vok semmi csaj a kilátásba...; Nóry előit ég a pofám bazz... + ijesmi DTD-be [egy diszkó neve] is kavartam egy csajjal, de azóta se beszéltem vele...; csak h. tök kék vaok h harizik rám.*

Új helyesírási fejleménynek számít, hogy a nyelvhasználók az egy gondolati – vagy akár fonetikai – egységnek érzett szó szerkezeteket, szintagmákat egybeírják: *:*neröhögj:@*nemvicces*összement... :/*babalett; Te nagyonhülyevagy xd; nemáááár :D:D azt addmár kölcsön:D:D; nekedmeg nagyonpiros aszemed.:D:D dejookéépamugy.:).*

LACZHÁZI GYULA már 2004-ben leírta, hogy az emotikonok erőteljes elterjedését, „gyors térhódítását tekintve azt is gondolhatjuk, hogy az érzelmek új kultúrával állunk szemben. Az érzelmek felértékelődésére, az érzelmek iránti fokozott érdeklődésre az élet számos területén, így a legkülönbözőbb tudományágakban (a filozófiában, a neurobiológiában, a történettudományban és az irodalomtudományban) is tapasztalhatunk jeleket [...]. Ez a megélnéül érdeklődés a posztmodern

² Nem feltétlenül rövidítés, de rendszerint rövidebb lesz általa a szóalak.

korban mindenekelőtt az instrumentális értelem megrendülésével, a racionalizmus korlátainak felismerésével függ össze” (LACZHÁZI 2004: o.n.; hasonlóképpen ír: MEIER-SEETHALER 1997). E szubjektumfilozófiai megközelítést példáim csak erősítik. Három tényező is jelzi, mennyire fontos a levélíróknak az érzelmek kifejezésének módja. Ezek: 1. az emocionális betűtöbbszörözés és az intenzitást kifejező karakterhalmozás (*ÉN megmondtam igeeen...; Neeeeem :O*); 2. az emocionális központosítás (*Ancsáék megint balhéznak... :/; Az agyam eldobom!!; Mit????????; Szeretlek szó benne volt!??*), illetve 3. az emotikonok használata a központosítás helyett/mellett. Az emotikonok az érzelmek kifejezésére alkalmas grafikus jelek, az „internetes nyelvhasználat új írásjelei” (KESZLER 2004: 85), amelyek alapvetően az új médiumokhoz, kommunikációs eszközökhöz kapcsolódnak (az emotikonokról: BÓDI–VESZELSZKI 2006). LACZHÁZI GYULA (2004-ben) nem tartja kizártnak, hogy ezek a jelek nemsokára a hagyományos kommunikációs formákban, a papírra jegyzett üzenetekben is feltűnnek.

Megfigyeléseim szerint elsődlegesen a tagoló funkcióval rendelkező, de emocionális intonációt nem hordozó írásjelek maradnak el a cset- és az ehhez hasonló levélszövegekben: a vessző főként a gondolategységek, nem pedig a hagyományosan, grammatikai értelemben vett tagmondatok határát jelöli. A pont mint mondatzáró írásjel az esetek nagy részében elmarad. Az emocionális intonációt írásban jelölő felkiáltójelet rendszerint kiteszik a szövegírók, illetve a kérdő modalitást jelölő kérdőjelet sem hagyják el a megnyilatkozásokban. Előfordulhat, hogy minden mondat(szerű egységet) emotikon zár. Példák e jelenségre:

3–5. példa

Levélrészletek mondatzáró emotikonokkal

- A: *Ohh értem :D de nekem nehogy beteg legyél! Am fogadok, ha talizol Vele akk jobban leszel ;)*
- B: *Max vasárnap taliznánk de nem akarok... :S Am buliba biztos megyek =) Még 40°-os lázzal is XD*
- C: *Tudod van az a Gere Scence XD vagy ki És a blogján minden j helyett y írt. XD*
- D: *Szerintem se csalás XD Ő is kirakhatná XD*
- E: *Ja úgy van h ahányan megnézik.*

B) **L e x i k a i s z e m p o n t b ó l .** – A digilektus lexikai jellemzői a kézírásos levelekben is előfordulnak. Ezek közül itt – gyakori megjelenésük miatt – a következőket emelem ki: idegen nyelvi hatás, szleng, verbális agresszió, valamint az interakciós mondatszók nagy számú jelenléte.

A magyar nyelvű internetkommunikációban is igen erőteljes az idegen nyelvi hatás, különösen az angol nyelvé. Az órai levelekben is találunk angol nyelvi szavakat, némely esetben akár magyaros átírással is: *Hát, vagy megvárom h szakítsa-*

nak és akk **heppyyend**, vagy **kidobom poszeidont** mielőtt én esek pofára :S; **cal a missionod**... [’szóval a küldetésed’]; **Letter?** Ya. *Válaszolj rendesen XD*

A beszédközeliség oly módon is megmutatkozik ezekben a levelekben, hogy a levélíró diákok – feltehetően a spontán társalgásuk szabályai szerint – gyakorta használnak szlengbeli lexikai elemeket: **Full nemvágok semmit** :S; **És igazából azért vágtam pofákat**, mert közbe apu **osztott**, h késő van és h menjek aludni...; **Beszéljük meg**, februárban melyikünk melyik **buxát oltja be!**?; **okés símán bepartyzom neked**; **aszonták brutkó zsír** vlt...

Durva szavak is előfordulnak az írásos levélkommunikációban, ám eltérően a csetkommunikációtól, itt nem érvényesül a csetikett (vagyis a csetre érvényes viselkedési és beszédnormák összegzése), a beszédpartnerek nem eufemizálnak: *az a kretén meg otthagyt msn-en; de hát nem basztathatom ezzel minden egyes alkalommal; csak h kapja be h otthagyt és h hiányzik :(:(; ilyen faszágai vannak.; Kabbe akó írok; Bazzeg mi az h. nem vlt szép... ti is ugyanúgy benne vltatok faszom, de csak én vaok a rohatt geci...* (1. 2. példa).

A levelezés uralkodó fatikus funkciójából is adódik az interakciós mondatzók (vagy indulatszók) jelenléte: *Nah szal ügyi voltam ^^ // Nah jah...; Jah, ugyanez.; Heheem...; A-A* [’nem’, fejrázás]. Az utolsó példában lévő *A-A* metanyelvi jellegű: egy nonverbális gesztust, a fejrázást kísérő hangeffektus leírása.

C) **Grammatikai szempontból.** – A redukált grammatikai szerkezetek a beszélt nyelvi társalgáshoz közelítik e levélszövegeket: a szövegproduktumok megértéséhez a kontextusra és a beszédpartnerek közös előismeretére van szükség. Példák a beszélt nyelvi szerkezetekre: *kicsit pakolászok meg tanulgatok utána goo fürcsi :D hajmosás meg minden :P; csak beszélj a Nóryval akkor már okés; – És biztos vagy benne, hogy nem akarsz? – Most igen.... Tnapi beszélgetés...*

Feltehetőleg a mediális szóbeliségből származnak, és a spontán beszéd kiejtésbeli lazításából erednek az internetes írásbeliségre, a digilektusra jellemző alakok: *nem tudom > nemtom, mit tudom én > mittedén, azt hiszem > asszem, megyek > mek és mék, miért > mér, mert > mer, egészségedre > egs, valószínűleg > valszeg.* A redukált formák motiváló tényezői elsősorban az egyszerűsítés, a gyorsabb szövegbevitel, valamint a humor és a találmányosság. Mondatba foglalva: *Nah asszem du lesz min gondolkoznom...; Garbais... de nem tom milyen szakra XD*

D) **Pragmatikai-szövegtani szempontból.** – WIRTH (2005) nyomán állítom, hogy az internetes kommunikációban fő motivációs tényező az információgyűjtés mellett a figyelemfelkeltés, túlzóan megfogalmazva a narcisztikus önreprezentáció. Ez szolgál magyarázatul arra, hogy a fatikus elemeknek, a nyelvi rituáléknak (a köszönetnek, a kapcsolat felvételének és lezárásának, a köszönetmondásnak) kiemelt szerepük van a vizsgált szövegekben (6. példa).

6. példa

Levélrészlet a fatikus elemek kiemelt szerepének illusztrálására

- A: *Sziia Ancsaaa!!! :) Mizujs?*
 B: *Megvagyok, jólvagyok, ölelést szeretnék :(*
 A: *Nah szóval akkor mizujs?*

Az írott beszélgetések fő témái: a párkapcsolat, találkozás; a baráti kapcsolatok; hétvégi programok („buli”); iskolai teendők; továbbá az MSN (azóta megszűnt) csetprogram is megjelenik explicit módon e levelekben. Ez a metaelem fordul elő a következő dialógusrészletben (7. példa).

7. példa

Levélrészlet: az MSN csetprogram mint metatéma

- A: *Figy... Elmondtam Neki a Cicás ügyet, és szente nem gáz, ha úgy hívunk egy pasit! Szented köszönjek Neki MSNen úgy hogy: Cijija CiCa! ? :D*
 B: *hát hjam, végülis ja :D simán :D*
 A: *Kíváncsi vok, h mit xólna rá! Attom lenne! :D*

A tematikus szálak egymásba fonódnak, az egyes fordulók között ugrásszerűek a váltások. Sajátos jelölése van annak, ha ugyanaz a beszélő fordulóváltás nélkül két témához is hozzászól: kétszeres perjellel választják el a levélírók egymástól a tematikus egységeket. Ez nem csupán egy-egy levélíró diák „idiolektusához” tartozó elem, hanem több szövegben is előforduló jellegzetesség (8. példa).

8. példa

Levélrészlet: tematikus ugrások jelölése // jellel

- A: *De szeretem! Megvárom, h mi lesz. // Az nem kompromisszum, h csak te hozol áldozatot.*
 B: *Najó ,majd cs lesz vmi XD // Én meg félek h mi lesz velünk. // Mibe jössz szombaton? :D*

6. A digilektus hatása nem digitális szövegekre. – A digitális kommunikáció nyelvváltozatához és nyelvváltozatától vezető út kétirányú: nemcsak a digilektusra hatnak más kommunikációs formák, hanem a digilektus is hat a kézírásos jegyzetekre, a reklámokra, a szépirodalomra, a publicisztikára, a spontán társalgásra, illetve a (spontán kommunikációhoz közeli) írásbeliségre.

HAASE és munkatársainak (1997) vizsgálata szerint a csetnyelvben használatos kifejezések a spontán beszédbe is utat találnak. Ezt példázza két, hétköznapi diák-társalgásban hallott valós megnyilatkozás: „*A Fácsén meglájkoltam a kvízedet, mert*

*megalol volt.*³; „*Azt posztolta a facén, h nem lájkolja, amit a tesója share-elt*”⁴. E mondatok jelentése kívülálló számára nem nyilvánvaló, megértésükhöz a digitális kultúra, azon belül is a digitális nyelvváltozat ismerete szükséges. Azonban nem csupán a spontán társalgásra és a spontánnak tartható dialóguslevelekre hat a digitális kommunikáció: a 2011. januári középiskolás megyei helyesírási verseny tollbamondás-szövege indiánokról szólt, az egyik versenyző diák a *sziú* megnevezést *CU* (ejtsd angolul: [szijú], feloldása: *see you*; csetes jelentése: ’majd találkozunk, szia’) formában írta le. Többek között az ilyen és ehhez hasonló esetek megértéséhez is szükséges a digilektus tanulmányozása.

A digilektusnak a nem elektronikus írásbeliségre gyakorolt hatására többek között a diákok órai levelezései, vagyis e dialóguslevelek is bizonyítékul szolgálnak.

Kulcsszók: digilektus, infokommunikáció, nyelvváltozat, dialóguslevél, csetelés, levél.

A hivatkozott irodalom

- ANDROUTSOPOULOS, JANNIS K. – ZIEGLER, EVELYN 2003. Regionalismen in einer Chat-Gemeinschaft. In: ANDROUTSOPOULOS, JANNIS K. – ZIEGLER, EVELYN Hrsg., „Standardfragen”. Soziolinguistische Perspektiven auf Sprachgeschichte, Sprachkontakt und Sprachvariation. Peter Lang, Frankfurt am Main, 251–79.
- BALÁZS GÉZA 2003. „Minden házfalat cseréljétek sms-falra”. Sms-fal mint elektronikus graffiti. Magyar Nyelvőr 127: 144–59.
- BALÁZS GÉZA 2004. Választási sms-ek folklorisztikai-szövegtani vizsgálata. Magyar Nyelvőr 128: 36–53.
- BENCZIK VILMOS 2001. Nyelv, írás, irodalom kommunikációelméleti megközelítésben. Trezor Kiadó, Bp.
- BÓDI ZOLTÁN – VESZELSZKI ÁGNES 2006. Emotikonok. Érzelemkifejezés az internetes kommunikációban. Magyar Szemiotikai Társaság, Bp.
- BÓDI ZOLTÁN 2004. A világháló nyelve. Gondolat Kiadó, Bp.
- BÓDI ZOLTÁN 2005. Szimbolikus írásbeliség az internetes interakcióban. In: BALÁZS GÉZA – BÓDI ZOLTÁN szerk., Az internetkorszak kommunikációja. Tanulmányok. Gondolat–Infonia, Bp., 195–212.
- CRYSTAL, DAVID 2001. Language and The Internet. Cambridge University Press, Cambridge.
- CRYSTAL, DAVID 2008. Txtng. The gr8 db8. Oxford University Press, Oxford.
- DÜRSCHIED, CHRISTA 1999. Zwischen Mündlichkeit und Schriftlichkeit: die Kommunikation im Internet. Papiere zur Linguistik 60/1: 17–30.

³ *A Fácén meglájkoltam a kvizedet, mert megalol volt.* – *Fácse*: a Facebook közösségi oldal szójátékos elnevezése; *meglájkol*: egy közösségi oldalon más aktivitását a like ’kedvel’ gombbal jelöli; *megalol*: nagyon vicces: *mega-* + *LOL* ’laugh out loud’.

⁴ *Azt posztolta a facén, h nem lájkolja, amit a tesója share-elt.* – *posztol*: üzenetet, szöveget közösségi oldalon vagy fórumban közzétesz; *face*: Facebook; *h*: a *hogy* kötőszó rövidítése; *lájkol*: kedvel, tetszik neki; *tesó*: testvér, *share-el*: megoszt, közzétesz.

- DÜRSCHIED, CHRISTA 2005. E-Mail – verändert sie das Schreiben? In: SIEVER, TORSTEN – SCHLOBINSKI, PETER – RUNKEHL, JENS Hrsg., Websprache.net. Sprache und Kommunikation im Internet. Walter de Gruyter, Berlin – New York, 85–97.
- ECKKRAMER, EVA MARTHA – EDER, HILDEGRUND MARIA 2000. (Cyber)Diskurs zwischen Konvention und Revolution. Eine multilinguale textlinguistische Analyse von Gebrauchstextsorten im realen und virtuellen Raum. Peter Lang, Frankfurt am Main.
- ÉRSOK NIKOLETTA ÁGNES 2003. Írva csevegés – virtuális írásbeliség. Magyar Nyelvőr 127: 99–104.
- ÉRSOK NIKOLETTA ÁGNES 2006. Szóbeliség és/vagy írásbeliség. Magyar Nyelvőr 130: 165–76.
- GELLERT, CHRISTIAN FÜRCHTEGOTT 1989. Gedanken von einem guten deutschen Briefe, an den Herrn F. H. v. W. In: WITTE, BERND Hrsg., Gesammelte Schriften. Kritische, kommentierte Ausgabe. Band 4. Walter de Gruyter, Berlin – New York.
- GOTTSCHED, JOHANN CHRISTOPH 1973. Von poetischen Sendschreiben oder Briefen. In: Ausgewählte Werke. Band 6/2. Walter de Gruyter, Berlin – New York.
- HAASE, MARTIN – HUBER, MICHAEL – KRUMEICH, ALEXANDER – REHM, GEORG 1997. Internetkommunikation und Sprachwandel. In: WEINGARTEN, RÜDIGER Hrsg., Sprachwandel durch Computer. Westdeutscher Verlag, Opladen, 51–85.
- KELLE, BERNHARD 2000. Regionale Varietäten in Internet-Chat als Wegbereiter einer regionalen Schriftlichkeit. Deutsche Sprache 4: 357–71.
- KESZLER BORBÁLA 2004. Írásjeltan. Az írásjelhasználat szabályai, problémái és története. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.
- KOCH, PETER – OESTERREICHER, WULF 1994. Schriftlichkeit und Sprache. In: GÜNTHER, HARTMUT – LUDWIG, OTTO Hrsg., Schrift und Schriftlichkeit. Ein interdisziplinäres Handbuch internationaler Forschung. 1. Halbband. Walter de Gruyter, Berlin – New York, 587–604.
- LACZHÁZI GYULA 2004. Az emotikonok és a koraujkor érzelmkifejező technikái. <http://magyar-irodalom.elte.hu/arianna/irat/emoticon.html> [2011. 01. 21.]
- LÖFFLER, HEINRICH 1985. Germanistische Soziolinguistik. Grundlagen der Germanistik 28. Erich Schmidt Verlag, Berlin.
- MEIER-SEETHALER, CAROLA 1997. Gefühl und Urteilskraft. Ein Plädoyer für die emotionale Vernunft. CH Beck, München.
- ONG, WALTER J. 1982. Orality and literacy. The technologizing of the Word. Methuen, London – New York.
- STORRER, ANGELIKA 2001. Sprachliche Besonderheiten getippter Gespräche: Sprecherwechsel und sprachliches Zeigen in der Chat-Kommunikation. In: BEIßWENGER, MICHAEL Hrsg., Chat-Kommunikation. Sprache, Interaktion, Sozialität & Identität in synchroner computervermittelter Kommunikation. Perspektiven auf ein interdisziplinäres Forschungsfeld. Ibidem, Stuttgart, 3–24.
- SZATHMÁRI ISTVÁN 2004. Stilisztikai lexikon: stilisztikai fogalmak magyarázata szépirodalmi példákkal szemléltetve. Tinta Könyvkiadó, Bp.
- THALER, VERENA 2003. Chat-Kommunikation im Spannungsfeld zwischen Oralität und Literalität. VWF, Berlin.
- TRUDGILL, PETER 1997. Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába. JGYTF Kiadó, Szeged.

- VESZELSZKI ÁGNES 2007. Asszem, nemtom, h +fejt7őek-e nkd az sms-röv. – avagy az sms-beli rövidítésekről. *Kommunikáció, Média, Gazdaság* 2007/1: 29–51.
- VESZELSZKI ÁGNES 2009. Képirás vagy képes írás? Az infokommunikációs technológia hatása a felső tagozatosok írására. In: BALÁZS GÉZA – H. VARGA GYULA szerk., *Ikonikus fordulat a kultúrában*. Magyar Szemiotikai Társaság – Líceum Kiadó, Bp.–Eger, 309–33.
- VESZELSZKI ÁGNES 2010a. Grammatikalizáció, különös tekintettel az *asszem*-re. In: BÁRDOSI VILMOS szerk., *Világkép a nyelvben és a nyelvhasználatban*. Tinta Könyvkiadó, Bp., 249–65.
- VESZELSZKI ÁGNES 2010b. Digilektus a lektusok rendszerében. In: ILLÉS-MOLNÁR MÁRTA – KALÓ ZSUZSA – KLEIN LAURA – PARAPATICS ANDREA szerk., *Félúton 5. Az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolájának konferenciája*. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Bp., 199–215.
- VESZELSZKI ÁGNES 2011. Az infokommunikációs technológia hatása a nyelvre. PhD-értekezés. ELTE BTK, Bp. Kézirat.
- VESZELSZKI ÁGNES szerk. 2012. *Netszótár. @-tól a Zukbergnetig*. ELTE Eötvös Kiadó, Bp.
- WARDHAUGH, RONALD 1995. *Szociolingvisztika*. Osiris–Századvég, Bp.
- WIRTH, UWE 2005. Chatten. Plaudern mit anderen Mitteln. In: SIEVER, TORSTEN – SCHLOBINSKI, PETER – RUNKEHL, JENS Hrsg., *Websprache.net. Sprache und Kommunikation im Internet*. Walter de Gruyter, Berlin – New York, 67–84.

The effect of digilect on dialogue letters

In this paper, the author introduces a new concept, that of digilect (meaning language use in the electronic-digital media), and shows how digilect affects other language varieties, in particular, in the present context, that of (spontaneous) written texts. It is a commonplace in infocommunications that internet communication will have an effect on other forms of communication: oral-personal conversation and non-digital written communication alike. However, no concrete descriptions or empirical investigations have been forthcoming so far in this respect. The aim of this paper is to document the effect of digilect on non-electronic written communication, via the investigation of a particular text type, students' hand-written notes exchanged during classes, that is, what can be called dialogue letters. Such hand-written personal letters exhibit the characteristics of online chatting rather more extensively than those of traditional letters. The author explores digilect-based properties of hand-written personal notes in four aspects: formal, lexical, grammatical, and textological/pragmatic.

Keywords: digilect, infocommunications, language variety, dialogue letter, chatting, letter.

VESZELSZKI ÁGNES